

Gezocht: een communistische zweepartij!

•• Guy Quintelier

Van de redactie:

Dit tijdschrift is niet de spreekbuis van een bepaalde politieke partij. De beginselverklaring onderstreept dat het Vlaams Marxistisch Tijdschrift zich plaatst binnen het hedendaags pluralistisch marxisme. Tot de redactie en de raad van bestuur van IMAVO (de uitgever) behoren medewerkers met uiteenlopende linkse politieke opvattingen.

Dat betekent niet dat het VMT een apolitek of neutraal profiel nastreeft en zich wil beperken tot de publicatie van vrijblijvende academische bijdragen. Dat zou in tegenspraak zijn met een ander aspect van de beginselverklaring die aan het VMT de eis stelt “de economische, politieke en culturele verhoudingen aan een fundamentele kritiek te onderwerpen”... en “te onderzoeken hoe een geëmancipeerde samenleving kan gerealiseerd worden”.

Dit is politiek en het kan ook de inzet zijn van een partijpolitieke optie of van een bredere politieke beweging.

Guy Quintelier pleit in deze bijdrage onomwonden voor een bepaald type van (marxistisch georiënteerde) partij. Zijn standpunt bindt de redactie niet.

Maar zoals dat het geval is voor alle gepubliceerde artikels kan ook deze (provocatorisch bedoelde?) bijdrage de aanzet zijn voor een verdere dialoog en discussie omtrent een eco-socialistische en anti-kapitalistische strategie en hoe deze tot uitdrukking kan komen in partij(en) en beweging(en).

De redactie verwelkomt uw bijdragen.

Bij mijn recente lectuur viel me in twee boeken een passage op waarachter eenzelfde idee zit dat me voor een communistische beweging in ons land niet onbelangrijk lijkt.

Riccardo Petrella noemt in zijn boek *Het algemeen belang*. Lof van de solidariteit de welvaartsstaat de sociaal-democratische staat. Deze staat is volgens Petrella ontstaan “als gevolg

van de 19de-eeuwse strijd voor rechtvaardigheid en sociale en economische democratie” (p. 21) Daarbij onderstreept hij met betrekking tot het rondwarende spook van het communisme “één belangrijk feit”: “de ontwikkeling van de sociaal-democratische staat heeft evenveel te danken aan de externe druk van een ideologie en een systeem die een alternatief willen bieden voor het liberale

kapitalisme, als aan de progressieve en hervormingsacties van de socialistische en later sociaal-christelijke arbeidersbewegingen.” (p. 22) Het is dus niet het opkomen van een of ander idealistisch en algemeen aanvaard solidariteitsprincipe dat van de liberaal-kapitalistische maatschappij een sociaal-democratische welvaartsstaat heeft gemaakt¹. Men nam maar maatregelen ten gunste van de armen en de minstbedeelden uit vrees. “De vrees voor de mogelijke gevolgen van de “haat van de arme voor de rijken” en de angst voor gewelddadige sociale opstanden hebben de verantwoordelijke regeringen ertoe gestimuleerd positieve maatregelen te treffen om de levensomstandigheden van de armen te verbeteren.” (p. 23-24)

Een daarbij aansluitende tekstpassage vindt men in Ivan Olleviers boek met als al te “optimistische” hoofdtitel *De laatste communisten*: “In de eerste tien jaar van haar bestaan was de Belgische communistische partij er niet in geslaagd een revolutionaire beweging van enige betekenis op gang te brengen. Toch mocht haar belang ook niet worden onderschat: links van de BWP bleef er immers een stroming bestaan die principieel vasthield aan de oorspronkelijke eisen van ontvoogding en klassenstrijd. De aanwezigheid van de KP in de politieke arena gaf linkse individuen binnen de BWP meer slagkracht; tenslotte bleef ze een potentieel toevluchtsoord voor BWP-militanten die het politieke opportunisme van hun partij de rug wilden toekeren.” (p. 20) De socialistische en sociaal-christelijke arbeidersbewegingen — en hun partijpolitieke zusterbewegingen —, waaraan volgens Petrella mede de sociaal-democratische welvaartsstaat te danken is, stonden zelf onder druk van de Belgische communistische partij. De opbouw van de welvaartsstaat juist na de Tweede Wereldoorlog greep plaats in een periode dat de communistische partij electoraal sterk stond. Een sociaal-democratische welvaartsstaat is dus blijkbaar maar ontstaan omdat het communisme dreigde. Is het dan zo verwonderlijk dat zonder deze dreiging de afbraak van de welvaartsstaat nu kan plaatsgrijpen?

Ivan Ollevier stelt vast dat de KP er niet in slaagde een revolutionaire beweging van enige betekenis te vormen. Maar lag dat zelf niet aan Marx’ analyse die door de communistische partij

trouw werd gevolgd? De door Marx geponeerde voorwaarden voor de grote proletarische, antikapitalistische revolutie zijn historisch onjuist gebleken. Ze zijn bijvoorbeeld te optimistisch over de positieve bijdrage die het kapitalisme volgens Marx moet leveren aan de opbouw van een communistische maatschappij. Het is toch niet mogelijk binnen het kapitalisme die productiekrachten op te bouwen die in staat zijn alle mensen overvloedig in hun behoeften te voorzien. Zowel op het vlak van de productie als de consumptie is de schaarste in het kapitalisme ingebouwd. Niet alleen zijn sommige materiele productiemiddelen zo geconstrueerd dat ze snel versleten zijn, maar ook binnen de kapitalistische concurrentie voldoen de productiekrachten vlug niet meer aan de steeds verhoogde productiviteitseisen. Op consumptievlak geldt binnen onze kapitalistische maatschappij evenzeer dat de schaarste onoverwinnelijk is. Hier ook zijn de gebruiksmiddelen vlug versleten. Ressentiment of, moderner, mimetische begeerte maakt dat men steeds niet genoeg heeft. Marx’ voorwaarde — een overvloed producerend productieapparaat dat de mensen bevrijdt van elke productiedwang — is binnen het kapitalisme niet realiseerbaar. (Trouwens, om ecologische redenen lijkt het me ook niet realiseerbaar te zijn in niet-kapitalistische maatschappijen.) Ook hield Marx te weinig rekening met de behoudsgezinde neigingen van de uitgebuite en onderdrukte massa industrie-arbeiders. (Ze hebben het — toch nu nog op wereldschaal — beter dan de landarbeiders die nog steeds in feodale verhoudingen leven.) Economische crisissen binnen de industrieel hoogontwikkelde gebieden blijken meer een verrechtsing van een groot deel van de mensen dan een verscherping van de klassen-tegenstellingen tot gevolg te hebben. De menselijke geschiedenis verloopt niet volstrekt economisch-deterministisch. Menselijke beslissingen spelen daarbij ook een rol.

Ook al lijkt nu de grote revolutie volgens Marx’ analyse niet voor de deur te staan, toch is er een noodzakelijke taak weggelegd voor een linkse, communistische partij van mensen die niet akkoord gaan met onze huidige samenleving. Juist in een meer bescheiden, maar veel meer concrete inspanning eisende taak om een communistische zweeppartij op te bouwen.

Links van Agalev en de SP is er nu nood aan een zweeppartij die deze partijen juist verplicht zich linkser op te stellen. Zowel Agalev als SP gaan meer en meer de rechtse toer op. Ze flirten nu openlijk met de liberale en christelijk-conservatieve ideologie. De SP denkt — ten onrechte — het extreem-rechtse kiezerspubliek te kunnen terugwinnen door een deel van het programma van het Vlaams Blok uit te voeren. Zij meent de welvaartsstaat tegen de liberale en rechtse stormloop te kunnen vrijwaren door de afbraak eufemistisch modernisering van de sociale zekerheid te noemen. Een linkse confrontatie met SP en Agalev speelt rechts niet in de kaart, maar verhindert juist dat SP en Agalev een nog meer rechtse koers gaan varen. Het verhindert juist een versterking van de rechtse krachten. Het is toch typerend dat bijvoorbeeld Agalev, evengoed als de CVP, meent dat er geen werkelijk onderscheid tussen links en rechts bestaat.

Het opbouwen van een “linkse” of “progressieve” beweging is niet voldoende. Wat er nodig is, is een linkse zweeppartij. Recente ervaringen met het Sienjaal en Charta '91 maken dat toch duidelijk. Men kan, indien men intellectueel eerlijk wil zijn, niet akkoord gaan met de inhoud van het Sienjaal, dat, omdat het verschillende visies onkritisch wil verzoenen, duidelijk intern-contradictorisch is. Om maar één voorbeeld daarvan te noemen: het Sienjaal schuift enerzijds het stimuleren van de consumptie (de economische vraag) binnen de Westerse productie naar voren als oplossing van de werkloosheid, maar stelt anderzijds dat het huidige productie- en consumptiegedrag geen rekening houdt met de eindigheid van de meeste natuurlijke hulpbronnen, ja zelfs de toekomst van de planeet en dus van de komende generaties op de helling zet. Hoe zo een contradictie binnen een “progressief”, “radicaal democratisch” politiek programma ooit praktisch te realiseren valt, blijft een raadsel. Het Sienjaal was dan ook een recuperatiebeweging naar o.a. de nieuwe sociale bewegingen toe om de SP in de regering te kunnen houden. Was het gebrek aan voldoende impact van Charta '91 niet te wijten aan het feit dat het louter een beweging was en niet een partij? Is een loutere beweging niet te vrijblijvend en te idealistisch? Een partij bedreigt zowel Agalev als de SP op het hun dierbare jachtdomein van politieke mandaten. Een

communistiche beweging moet opkomen bij de verkiezingen, om deze partijen juist een meer linkse koers te laten varen. Zo zullen de communisten een deel van hun inzichten in de politieke realiteit concreet kunnen vertalen.

In Marx' visie op de antikapitalistische revolutie is de revolutionaire kracht de grote, verpauperde, proletarische massa. Deze massa werd verwekt door het kapitalisme zelf. Marx geloofde dus in de confrontatie in plaats van de vrijblijvende samenwerking. Omwille van de droom van een grote antikapitalistische massabeweging heeft het geen zin om samenwerking en consensus na te streven met bewegingen die niet kritisch staan ten opzichte van het kapitalisme. Men beweert soms dat voor het vormen van een grote “progressieve” of “linkse” massabeweging de KWB (of het ACW) de sleutelpositie inneemt. Maar deze christelijke beweging zal daarvoor en daardoor zeker niet naar links opschuiven. Ze is trouwens zelf ontstaan om links de wind uit de zeilen te nemen. Het komt er dus niet op aan om dezelfde standpunten in te nemen als deze christelijke beweging. Wie dat toch wil, omwille van de droom van een grote “massabeweging”, moet zich maar bij die bewegingen aansluiten. (Dit is ook maar de enige mogelijkheid die deze beweging openlaat.) De verlangde “grote massabeweging” zal toch maar het behoudsgezinde programma van die beweging kunnen uitvoeren. Getuigt het niet van naïviteit om op de grote revolutie via zo een massabeweging te wachten? Belandt men ondertussen, bij het gelaten wachten op dit grote wonder, niet in een zekere passiviteit, ook al onderneemt men in het beste, niet-depressieve geval nog pogingen om een grote, “linkse” of “progressieve” frontvorming op te zetten.

Het komt er dus niet op aan om naar een statische consensus toe te werken, maar wel naar een zweeppartij die duidelijke standpunten verdedigt. Het gaat niet over politiek opportunisme maar over de zakelijke juistheid van standpunten — standpunten die gebaseerd zijn op een principieel-zakelijk kritische analyse van de bestaande wantoestanden. Omwille van de consensus mag men standpunten niet afzwakken. Men kan wel een dynamische consensus aangaan omtrent concrete actiepunten met niet-communistiche partijen of bewegingen zonder

dat men daarom zijn eigen kritische analyses moet opbergen. Wie toch samenwerking ten allen prijze prefereert, lijkt me uit intellectuele luiheid of onbekwaamheid schaaplichtig ja te knikken bij elk voorstel. Elke eigen visie wordt opzijgeschoven om te kunnen opgaan in de geborgenheid van de grote massa. Zoals men zich vroeger veilig achtte door de lijn van Moskou of Beijing te volgen, lijkt men nu de eigen verantwoordelijkheid te ontvluchten in de "grote massabeweging". Communisten zijn echter geen verweesde, moederloze kinderen die op zoek zijn naar een nieuwe ouder die de hulpeloze kinderen veiligheid en geborgenheid in deze slechte wereld zal bezorgen.

Door een electorale dreiging te vormen krijgen de communisten meer gedaan dan door vriendelijke coalities aan te gaan. Het ten allen prijze vormen van een grote massabeweging kan vandaag niet het doel zijn van een communistische beweging. De historische voorwaarden voor een grote antikapitalistische revolutie worden op die wijze niet vervuld. Maar dat hoeft ook niet ontmoedigend te zijn. Het gaat nu niet onmiddellijk over het omverwerpen van de maatschappelijke (wan)orde. Zolang deze noodzaak niet door een groot gedeelte van de bevolking wordt gevoeld, staat dit niet direct op de agenda. Het gaat over de taak die een kleine communistische beweging binnen en tegen het huidige maatschappelijke bestel zinvol kan voltrekken. Het gaat echter niet over klungelen in de marge, maar over het scherp stellen van eisen die de zinloosheid van het huidige maatschappelijke handelen aantonen — eisen die niet met de kapitalistische realiteit in overeenstemming zijn maar toch niet irrealistisch zijn. De communisten moeten blijven aantonen dat het kapitalisme, omwille van het voortbestaan van de mensheid, noodzakelijk moet afgeschaft worden. Deze kritiek moet men duidelijk blijven verkondigen. Er is voor de mensen geen heil te vinden in de kapitalistische productiewijze. Het behoort dan ook tot de taken van een communistische zweeppartij om de liberale, christelijke, sociaal-democratische en volksnationale verantwoordingen van het kapitalistisch bestel te doorprikken. Ook de ideologieën die een verkeerde analyse maken van het huidige economische en politieke handelen — zoals het anarchisme en de "groene beweging" —

moeten bekritiseerd worden. "De communisten versmaden het hun opvattingen en oogmerken te verhelen", schrijven Marx en Engels in het communistisch manifest. Deze kritiek op de heersende ideologie is een noodzakelijke voorwaarde voor een omwenteling naar een betere maatschappij.

De bovenstaande beweringen botsen misschien met heersende ideeën binnen de huidige KP of andere (extreem-)linkse bewegingen. De keuze waar de communistische beweging voor staat, is echter niet die tussen palliatieve zorgen of euthanasie. Het communisme is een feniks die — hoe dan ook — uit zijn as zal herboren worden. We leven namelijk nog niet in een goede, menswaardige wereld. Wie — zoals Ivan Ollevier dikwijls in zijn boek *De laatste communisten* stelt — meent dat het communisme als ideologie uitgespeeld is, heeft er een verkeerd beeld van. Voordat ik Olleviers boek gelezen had, grapte ik daarover dat de titel niet volledig was. Die zou beter luiden: "De laatste communisten ... van de oude stempel". Na lectuur van het boek is het grapje zelfs nog flauwer dan dat het op het eerste gehoor klinkt. Het boek eindigt immers juist niet pessimistisch. Veel van de genterviewde "laatste" communisten, die hun idealen en passies verwoorden, spreken juist hun nood aan een nieuwe of vernieuwde communistische partij uit. Holklinkende dogmatiek kan daarvan echter geen onderdeel vormen. Daarom moeten de geschriften zelf van Marx, Engels, Lenin... nu opnieuw kritisch bestudeerd en geactualiseerd worden. Bij de opbouw van een nieuwe communistische zweeppartij kunnen we misschien enthousiasme en moed putten uit volgende woorden: "Het communisme is voor ons niet een toestand, die gerealiseerd moet worden, een ideaal waarnaar de werkelijkheid zich te richten heeft. We noemen communisme de werkelijke beweging die de huidige toestand opheft." (Marx & Engels, *Die deutsche Ideologie*, MEW. 3, p. 35; cursivering door Marx en Engels; in eigen vertaling)

¹ Het is dan ook onbegrijpelijk dat Riccardo Petrella zelf geloof in een morele solidariteitshouding als fundament voor een mondiale welvaartsstaat.